

Preventivno–zdravstvene građevine Grada Slavenskog Broda - Pogled arhitekta s aspekta povijesnog razvoja i inkorporiranje u tkivo grada

(Health-Prevention Constructions in City Area of Slavonski Brod – View of an Architect through the History and Incorporation of the Health-Prevention Constructions in the City Corps Today)

Željka Perkočić

Upravni odjel za graditeljstvo Grada Slavenskog Broda

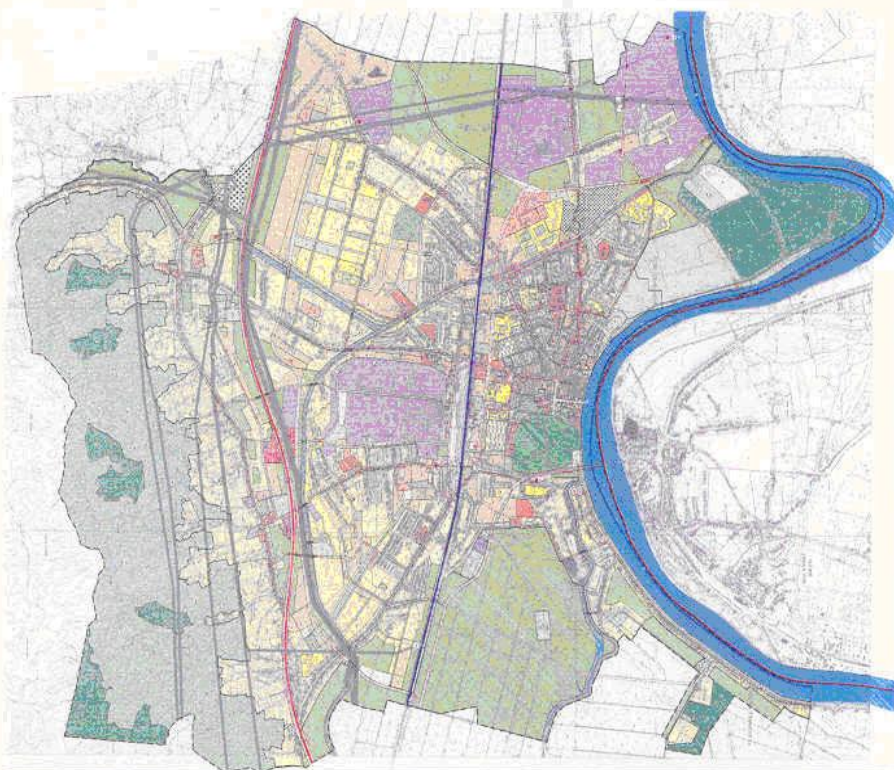
Slavonski Brod je pogranični grad, regionalno i županijsko središte. Nalazi se na prometnom koridoru i njemu gravitiraju naselja Brodske Posavine, kao i prostor Posavine na području BIH. Povijesno je granični prijelaz. Regionalni značaj i identitet Slavenskog Broda temelje se na povijesnom nasljeđu i prostornom smještaju. Za nastanak grada Slavenskog Broda značajni su njegov prometni položaj, topografske karakteristike terena i rijeka Sava. Rijeka je kroz povijest grada bila i put i granica. Povezivala je i dijelila kulture i običaje. Grad građen na riječnom prijelazu koristio je prednosti takvog smještaja za vlastiti razvitak, ali i snosio posljedice takvog položaja više puta kroz povijest, čemu smo i sami svjedoci. Promatrajući ukupan prostor grada i arhitekturu općenito, kontumac kao prošlost, Zavod za javno zdravstvo kao sadašnjost i planirane nove preventivno-zdravstvene građevine službe za školsku medicinu, socijalnu medicinu i prevenciju ovisnosti, vidljiva je sustavna briga, proširenje i kvaliteta.

KARAKTERISTIKE PROSTORNOG SMJEŠTAJA

Prostor Posavine kod Broda prirodni je prijelaz preko Save u smjeru sjever - jug, te Brod ponekad nazivamo "sjevernim vratima Bosne". Kroz povijest je bio pogranični grad u kojem je dugo bila smještena vojska.

Zemljopisni položaj uzrokovao je povećanu ugroženost stanovništva, posebice zdravstvenu. Ravno, nisko područje, močvarna okolica, poplave koje ostavljaju za sobom baruštine, mnoštvo kukaca, dugotrajna vlažna, maglovita i kišna razdoblja, zdravstveno neispravna voda u plitkim zdencima, nepostojanje sustava odvodnje, kanalizacije, nekontrolirani, divlji deponiji, neuklonjeni kruti otpad, blizina granice, veliki protok putnika kao i boravak velikog broja vojnika otežavali su higijensko-zdravstvene prilike u svim povijesnim razdobljima.

PROSTOR GRADA SLAVONSKOG BRODA

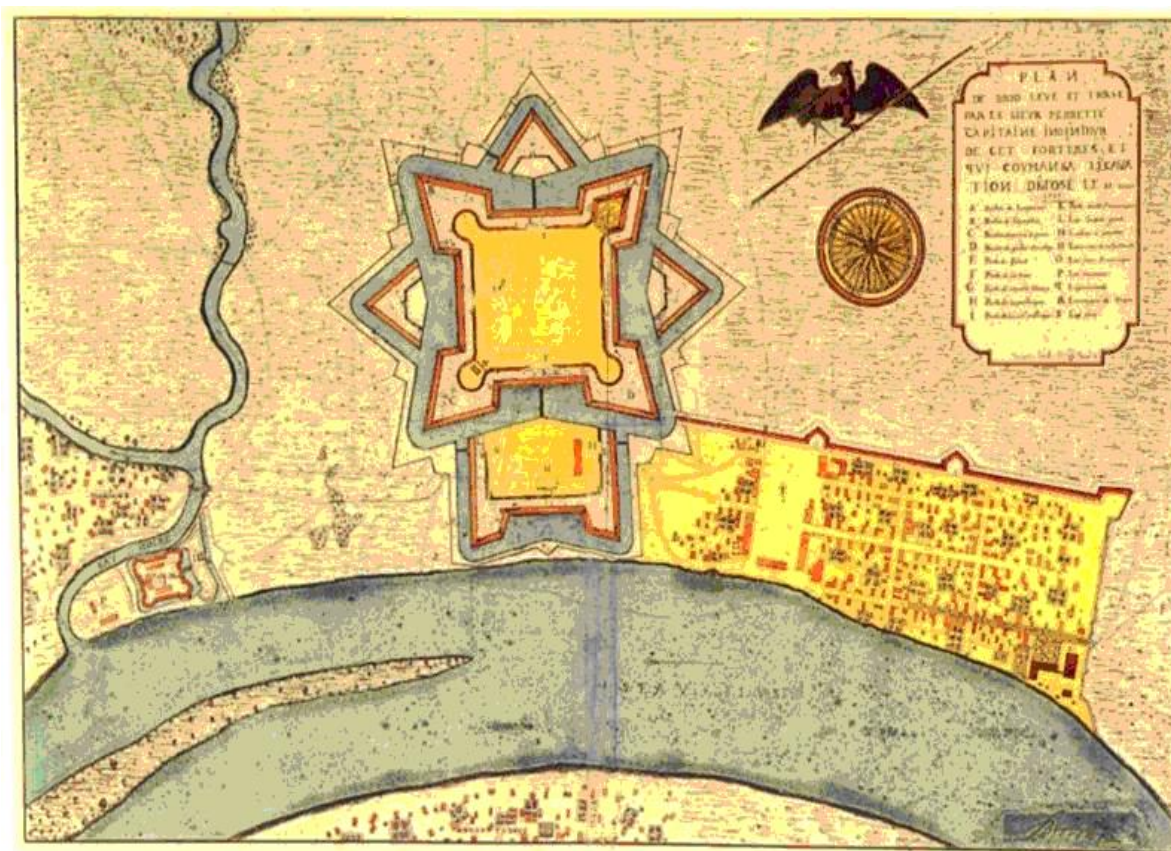
Slika 1. Prostor grada Slavonik Broda – desno je rijeka Sava/granica, u središnjem dijelu grad s prostorom barokne Tvrđave «Brod» koja je zaštićeno kulturno dobro, spomenik kulture najviše kategorije te reprezentativni prostor grada danas, naša ostavština dolazećim generacijama. Ona je potencijal za razvoj novih djelatnosti, zelenu oazu za šport i rekreaciju i kvalitetniju turističku ponudu grada, temeljenu na kulturnom nasljeđu.

POVIJESNI TIJEK DOGAĐANJA ZNAČAJAN I ZA RAZVOJ JAVNOG ZDRAVSTVA

Prostor Posavine nastanjivan je od prapovijesnih vremena, o čemu svjedoče mnogi nalazi. U svakom povijesnom razdoblju ovaj prostor zbog svog strateškog položaja predstavlja značajan punkt i mjesto čestih sukoba.

Za razvoj javnog zdravstva značajno je razdoblje kada se sustavno pristupilo brizi i zaštiti od bolesti. Dugogodišnja turska (osmanska) okupacija i vlast koja je trajala cca 150 godina završava oslobođanjem Broda 12. listopada 1691. godine.

Gestrateški položaj namijenio mu je značajnu ulogu u formiranoj Vojnoj krajini. Izgradnjom niza tvrđava kao sustava obrane granice Habsburške Monarhije (izgradnja Tvrđave «Brod» čija je gradnja počela 1715. godine i trajala cca 70 godina), Crkve svetog Trojstva i Franjevačkog samostana te formiranjem gradske jezgre Brod se postepeno transformirao iz malene varošice u moderno planirano naselje. Potrebe vojske od oko 4000 vojnika koncentrirane u tvrđavi uzrokovale su naseljavanje novih stanovnika te razvoj raznih obrta, zanata, usluga i trgovine.

Slika 2. Plan grada Broda iz 1715. godine, izrađen za potrebe projektiranja Tvrđave Brod, čuva se u vojnom muzeju u Beču, a iz njega je čitljivo da je Brod planirani grad.

Tvrđava Brod reprezentativni je primjer vojne barokne fortifikacijske arhitekture 18. st. u Hrvatskoj. Građena je po sistemu francuskog vojnog arhitekta Sebastiana Vaubana, na prijedlog princa Eugena Savojskog.

U tlocrtnoj dispoziciji Tvrđava ima oblik kvadrata sa četiri bastiona povezanih bedemima, a sistem obrambenih jaraka – vodenih površina daje joj zvjezdoliki tlocrt. U središtu je oružni trg s građevinom Kavalira u obliku potkove. Zidana je opekom, u unutrašnjosti su nadsvođeni kazamatirani prostori za smještaj ljudi, municije, radionice popratnih sadržaja tj. sve potrebno za funkcioniranje Tvrđave. Južno prema Savi je Hornwerk s dva polubastiona povezana kurtinom. Vanjski pojas čine ravelini s dodanim linetama i kontragardama. Završetkom izgradnje Tvrđave prestala je opasnost od Turaka, tako da nije bila u pravoj funkciji.

Godine 1751. Brod je proglašen slobodnim vojnim komunitetom te su brodski žitelji oslobođeni obveze vojne službe i imaju mogućnost biranja svoga gradskog vijeća, gradske uprave – Magistrata, a mogli su se slobodno baviti obrtom, zanatstvom i trgovinom.

Prestankom opasnosti od Turaka car je 1873. ukinuo vojni karakter Vojne krajine, ali će ona sačinjavati posebno upravno područje sve do 1. kolovoza 1881. godine kada je izvršeno konačno sjedinjenje ovoga dijela Vojne krajine s ostalim, civilnim dijelom Hrvatske i Slavonije.

Daljnji razvitak Brod zahvaljuje opet prometnom položaju (križanje prometnica koje su povezivale europski zapad, istok i jug), izgradnji željezničkih pruga i cestovne mreže koja ga je povezivala sa svim krajevima Austro-Ugarske Monarhije i, napokon, izgradnji mosta na Savi 1879. godine. Ova tranzicija Broda uzrokovat će porast broja stanovnika. Godine 1880. prema popisu Brod je imao 5 066 stanovnika, a 1910. godine 10 200 stanovnika.

Proglašenjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine nakon Prvog svjetskog rata (koja je listopadskim zakonom 1929. godine preimenovana u Kraljevinu Jugoslaviju), u Brodu su opće prilike bile prožete konfrontiranjima političkih stranaka i teškom borbom za očuvanje hrvatskog identiteta. Na sjednici brodske zastupstva 16. ožujka 1934. godine promijenjen je naziv grada u Slavonki Brod. Do Ekonomske krize 30-ih godina Brod se intenzivno gospodarski razvijao. Uz postojeću drvenu, mlinarsku, svilarску i građevinsku industriju osnovni pečat brodskom gospodarstvu dat će izgradnja "Prve jugoslavenske tvornice vagona, strojeva i motora d.d." 1921. godine (kasnije "Đuro Đaković").

Uspostavom Banovine Hrvatske 1939. godine vodeći je politički čimbenik Hrvatska seljačka stranka, odana temeljnim načelima hrvatskog identiteta.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata Brod je, uz Zadar i Knin, najteže stradali hrvatski grad. U njemu je bilo sjedište Velike župe Posavje koja je obuhvaćala brodski i županijski kotar, a u Bosanskoj Posavini kotareve Brčko, Derventu i Bijeljini s kotarskim ispostavama u Bosanskom Brodu, Bosanskom

Šamcu i Odžaku. Brod je osobito stradao u bombardiranju - 82% grada je porušeno. Ta je katastrofa bila uvjetovana geografskim položajem i funkcijom grada koji je bio najbolja spojnica između Bosne i središnje Hrvatske. Brod je oslobođen 21. travnja 1945. godine.

Primarna je zadaća nove vlasti bila obnova gospodarstva, prometnica, kuća za stanovanje, javnih zgrada za tijela uprave, škola, kulturnih ustanova itd. Po uzoru na sovjetski model izvršena je nacionalizacija privatnih, ponajprije velikih industrijskih poduzeća, a potom i svih drugih. Uz to su nacionalizirane i velike gradske palače koje su podijeljene na male stanove.

Do 1950. godine svi segmenti života bili su prožeti krutim centraliziranim birokratskim sustavom. U razdoblju do 1953. godine u Brodu je bilo potpuno popravljeno 186 zgrada i podignuto 128 novih; popravljeno je 1 584 km putova. Vlast u Brodu sve do 1990. godine bila je u rukama komunista.

Promjene nastupaju nakon provedenih prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj 1990. godine, kada dolazi do velikih promjena društveno-političkih odnosa, a donošenjem novog, tzv. Božićnog Ustava 22. prosinca 1990. uspostavljen je potpuno novi ustroj uprave, sudske i izvršne vlasti. Srbi se, kako u Hrvatskoj, tako i u SFRJ, nisu mogli pomiriti s ovim promjenama, zbog čega je došlo do Domovinskog rata 1991. – 1995. godine.

Brod je u granatiran od ožujka do listopada 1992. godine. Tijekom napada na grad je palo 130 teških bombi - krmača, 13 raketa zemlja – zemlja, luna, te desetine tisuća topničkih i raketnih zrna svih promjera. Poginule su 392 osobe, a oko 2500 ih je ranjeno. U tim je napadima poginulo 27 djece, dok ih je 65 teže ozlijeđeno. Prema evidencijama, u gradu je bilo oštećeno 7 938 stambenih zgrada, a 684 potpuno uništeno.

U vrijeme Domovinskog rata i nakon njega Slavonski Brod je prihvatio, zbrinuo ili uputio u druga prihvatilišta na desetke tisuća prognanika i izbjeglica, a stalno boravište, novi dom, u njemu je našlo oko 15 000 ljudi. Novim teritorijalnim ustrojem Republike Hrvatske Slavonski Brod je postao sjedište Brodsko-posavske županije u koju su ušla područja bivših općina Nova Gradiška i Slavonski Brod, a zauzima područje od 4165 ha i ima cca 70 000 stanovnika.

PREVENTIVNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Kroz povijest, razvojem društva i svijesti unapređivao se i odnos prema zdravlju, ali, naravno, nikako ne proporcionalno i jednako za sve slojeve društva.

U prošlosti se preventivnoj medicinskoj zaštiti nije posvećivala pažnja u dovoljnoj mjeri, pa su epidemije bile česte. Preventivna medicinska zaštita obuhvaća mjere sprječavanja i suzbijanja zaraznih bolesti. U širem smislu to su mjere poboljšanja uvjeta života koji direktno utječu na pojavu bolesti, osobito zaraznih (briga o zdravstveno ispravnoj vodi za piće, hrani i dr.).

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, javno-zdravstvena djelatnost danas obuhvaća: epidemiologiju karantenskih i drugih zaraznih bolesti, mikrobiologiju, epidemiologiju kroničnih masovnih bolesti, imunizaciju, sanitaciju; socijalnu medicinu i zdravstvenu statistiku; zdravstveno prosvjeđivanje s promicanjem zdravlja i prevencije bolesti; zdravstvenu ekologiju, školsku medicinu; prevenciju ovisnosti i toksikologiju.

Razvoj svijesti o potrebi zdravstvene zaštite i preventivnog djelovanja danas je dostigao takvu razinu da se ukazala potreba za organizacijskim razdvajanjem preventivne od kurativne medicine, omogućavajući znatno bolje organiziranje svih oblika preventive. Može se reći da je preventiva i briga o javnom zdravlju izišla iz zatvorenih prostora i inkorporira se u gradske stambene zone, približava se ljudima.

DOGAĐAJI I GRAĐEVINE ZAŠTITE JAVNOG ZDRAVLJA KOJI PRETHODE ODREĐENJU DA SE IZGRADI KONTUMAC

Brod je od 1753. do 1787. imao status slobodnog vojnog komuniteta. Uprava je bila propisana Normom i Regulativom, gdje između ostalog stoji: "Građanstvo mora u izvjesnoj mjeri biti potčinjeno komandantima tvrđava u tim mjestima, jer su ona baš kraj same državne granice, u susjedstvu i Turaka i naših stanovnika, pa moraju izbjegavati svaki nedozvoljen saobraćaj i miješanje s turskim podanicima. Građani se opominju i pozivaju da prema svojim mogućnostima zavještavaju bar po nešto sirotinjskoj kasi da bi se stvorio fond za potpomaganje siromaha, a kad on bude dovoljno porastao – da se uredi i općinska bolnica." (Jer Brod tada (1755.) nije imao svoju komunitetsku bolnicu.)

Posebnom sanitarno–policijskom uredbom od 8. rujna 1762. godine pozvano je cjelokupno stanovništvo da poduzme pojačane mjere za uklanjanje svih vrsta nečistoća iz domova, dvorišta, ulica i drugih javnih površina, da duboko zakapa uginule životinje te da sva oboljenja uredno prijavljuje vlastima, zbog sprečavanja izbijanja epidemije. Vjerojatni je povod takvoj uredbi bilo izbijanje epidemije kuge te velikih i malih boginja u Osmanskom Carstvu koja je unapređivala sve do granice.

U 18. stoljeću Brod je imao samo vojnu bolnicu i ljekarnu u sklopu Tvrđave. Iako je u početku služila samo za liječenje vojnika, uredbom od 19. svibnja 1835. godine prihvaća sve bolesnike gradskog komuniteta.

"Prema članku 12. Regulativa o komunitetima (1787.) propisano je za liječnika (medicus),

kirurga (ranara), apotekara i babicu ovo: Sva ova lica moraju imati stručne spreme i da su za njih položili propisane ispite, da su osim toga dobrog vladanja i moralnog ponašanja, da iz ljubavi prema ljudima ukazuju i danju i noću pomoć komunitetskim stanovnicima; ljudi koji nemaju te osobine (svojstva) ne mogu se, bez podrške općine, trpjeti, već moraju biti opušteni, a njihova mjesta popunjena sposobnijima i dostupnijima. Posebna briga liječnika u svojoj dužnosti jeste ne samo da se odmah lati potrebnih sredstava čim izbije neka ljudska ili stočna zaraza i da osim toga liječi i od drugih bolesti koje bi se pojavile, nego i da iznalazi sve nedostatke i loše strane sanitarnog stanja, pa da magistratu neodloživo podnese spasonosne prijedloge. Odmah zato da se predano brine da postavljeni (namještenici) kirurzi, brijači i babice u isto doba žive u skladu sa svojim dužnostima, a da se ne upuštaju ni u kakvu vrstu liječenja koja ne odgovora njihovom stručnom zvanju. "

Vojna krajina imala je sanitarni kordon koji nije samo rješavao zaštitu od kužnih bolesti za ograničene prostore npr. jedan grad, nego je obuhvaćao cijelu granicu između dva različita politička i kulturna svijeta. Osim mjera dezinfekcije, u kordonu se nisu koristile značajne mjere dezinsekcije i deratizacije bitne za suzbijanje kuge. To je bio jedinstven sanitarni pothvat u preventivnoj medicini.

KONTUMAC - GRAĐEVINA ZAŠTITE JAVNOG ZDRAVLJA

U sastavu Sanitarnog kordona postojale su dvije važne ustanove: kontumaci i rasteli. Kontumaci su se nalazili na glavnim prijelazima austro-osmanske državne granice, a rasteli na sporednim. Samu granicu, kako vojnički tako i sanitarno, čuvala je straža smještena u čardacima. Svatko tko je želio prijeći granicu morao se prijaviti graničarima i oni bi ga priveli do najbližeg kontumaca. Putnik je morao imati ispravne dokumente i granicu je mogao prijeći samo na mjestu karantene. Nakon temeljitog pregleda, podvrgavao bi se izolaciji.

Čardaci su međusobno bili udaljeni na pola sata hoda, a sačinjavale su ih straže od šest do deset graničara. Njihova je uloga bila da danonoćno čuvaju i nadgledaju granicu. Sprječavali su nekontroliran prijelaz ljudi i stoke, a u slučaju pokušaja prijelaza, bjegunci bi ispred uperenih pušaka morali doći do obale, izaći i biti sprovedeni u najbližu karantenu. Životinje su se odvrćale vikom, a ako se u tome nije uspijevalo bile bi ubijene i odgurnute motkom dalje od obale. Svakodnevni prijelazi putnika, stoke i robe predstavljali su rizik za unos zaraznih bolesti koje su u to vrijeme bile česte i vrlo opasne.

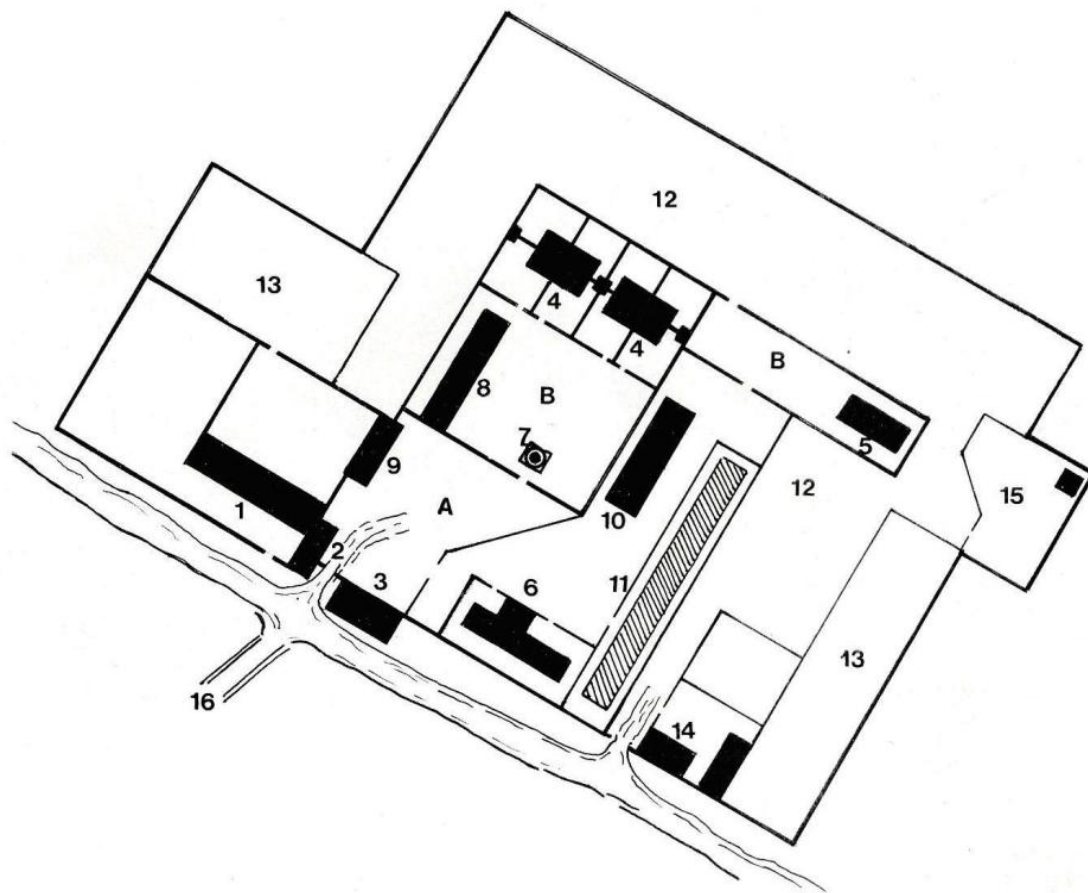
S obzirom na organiziranu zaštitu od teških zaraznih bolesti, razlikovala su se tri stupnja motrenja (straža): mirni - ako bolesti na turskoj strani nije bilo, karantena je trajala 21 dan; sumnjivi - ako se pročulo da u europskom dijelu Turske vlada zaraza, karantena je trajala 28 dana; opasan - ako je zaraza vladala u blizini austrijsko-turske granice, proglašavano je stanje opasnosti i karantena je produžavana na 42 dana.

Tek od 1820. godine, i to samo u slučaju «mirnog stupnja», putnici s pismenom potvrdom da u njihovom mjestu nema opasnih epidemija nisu morali izdržavati karantenu, ali su bili podvrgnuti dezinficiranju. Prekršitelji kordonskih sanitarnih propisa strogo su kažnjavani, često i smrtnom kaznom vješanjem.

Zbog značajne prometne uloge Broda, u njemu je odlukom Dvorske sanitarne komisije od 12. srpnja 1740. predloženo osnivanje broskog Kontumaca, u tzv. Malom ili Starom Šancu, na ušću Mrsunje u Savu. On je bio u funkciji već 1743. godine i radio je sve do 1783., kada je srušen. Gradnja novog započela je prema planu inženjera Frosta iz 1770. godine na istočnoj strani Broda, kod Vijuša. Svi su kontumaci prikupljali takse za "čišćenje" i kontumaciranje. Prema podacima iz 1821. godine, od ukupno 127 173 forinte takse čak 102 486 forinte su prikupili zemunski i brodski kontumac.

Zbog iznimno velikog prometa kroz Kontumac, čiji prostor nije bio dovoljno velik za svu robu, stoku i ljude, 28. siječnja 1811. donesen je nalog za nadograđivanje i proširenje kontumackih zgrada.

Brodski je kontumac imao pod svojim nadzorom rastel u Rajevom Selu i vodio je brigu o popunjavanju njegovih službenika.

BRODSKI KONTUMAC SREDINOM 19. STOLJEĆA

1. Stan direktora i liječnika kontumaca 2. Prijemni ured 3. Stražarnica 4. Dvije zgrade karantena ograđena zidovima, sa po četiri stana kontumaciranih koja također odvajaju zidovi 5. Bolnica ograđena zidom 6. Stanovi pomoćnog osoblja (nadglednika i eksponiranih čistača) 7. Bunar 8. Štala kontumaciranih 9. Sjenik sa štalom 10. Karantena za životinje 11. Natkriveno skladište robe	12. Prostor za skladištenje i zračenje bala pamuka 13. Vrtovi direktora i liječnika kontumaca 14. Stanovi pomoćnog osoblja (pisara i nadglednika), predloženi za gradnju 1811. godine, neizgrađeni; 1815. godine na ovom mjestu su vrtovi pomoćnog osoblja. 15. Groblje i mrtvačnica 16. Nasip do obale Save gdje je bio rastel (mjesto trgovanja s Turcima) i skela

A – Neekspozirani dio kontumaca, neizložen opasnosti zaraže
 B – Ekspozirani dio kontumaca, ograđen posebnim zidom izložen opasnosti zaraže.

Slika 3. Brodski kontumac sredinom 19. stoljeća (Prema: Ivanka Bunčić, prof. Brodski kontumac. Slavonski Brod 1989. (Katalog izložbe), str. 7)

Kontumac predstavlja arhitektonski sklop baroknih građevina koje tvore ulični niz zgrada s pomoćnim građevinama, u dubini parcela ograđenog palisadama nalazila se zgrada carinarnice, sanitetske dvorane, pomoćne građevine namijenjene za karantenu životinja.

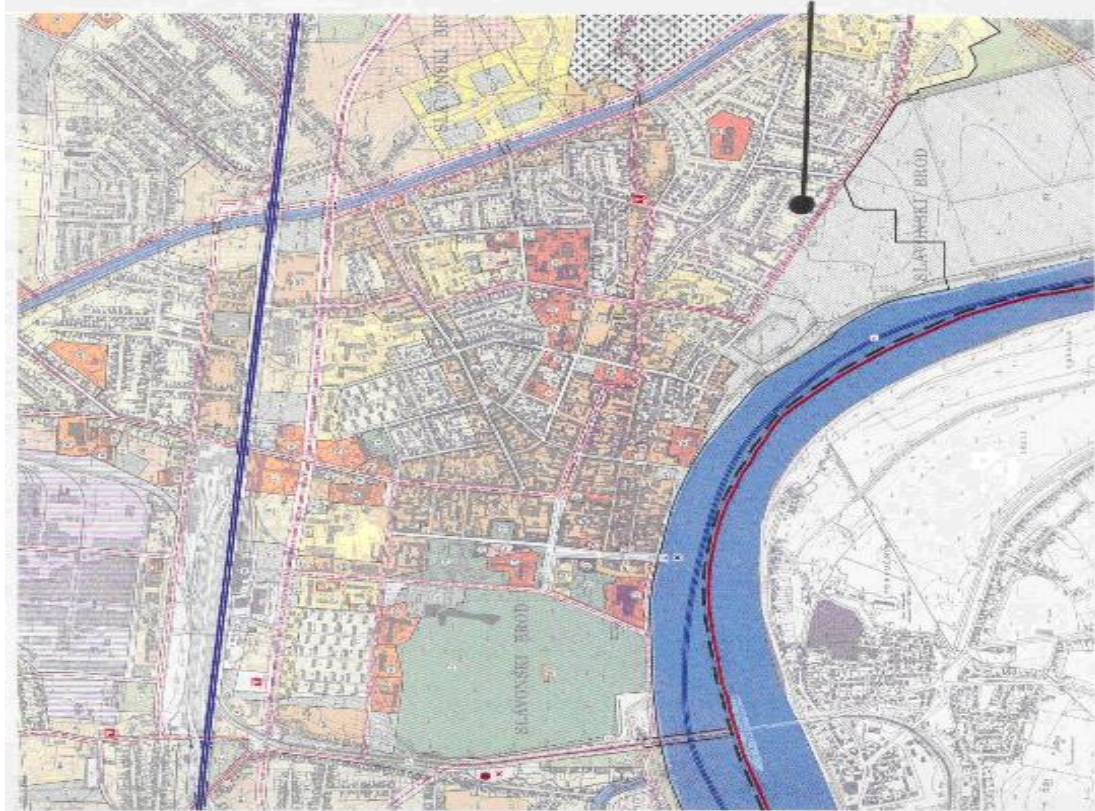
Barokne građevine, tlocrtna dispozicije u obliku izduženog - položenog pravokutnika s visokim krovovima čine cjeloviti kontinuirani longitudinalni niz. Relativno su dobro očuvane strukture i danas posjeduju arhitektonsku i povijesnu vrijednost, što je potvrđeno stavom Ministarstva kulture, nadležnog Konzervatorskog odjela u Osijeku u elaboratu Konzervatorske podloge za prostorno - plansku dokumentaciju (GUP i UPU).

**Današnji izgled zgrada solare, carinarnice, kontumaca, Vrazova ulica
kb 1-17**

Slika 4. Fotografije prikazuju izgled zgrada Kontumaca, solare, carinarnice u Vrazovoj ulici u različitim razdobljima. Dio je bio sve vrijeme u upotrebi te je u dobroj mjeri sačuvan. Prema konzervatorskoj podlozi za potrebe prostorno-planske dokumentacije grada Slavenskog Broda postoji mogućnost intervencija unutar ove mikrocjeline, ali samo prema posebnim uvjetima nadležnog Konzervatorskog odjela. (Prema: Ivanka Bunčić, prof. Brodski kontumac. Slavonski Brod 1989. (Katalog izložbe), str. 12)

KONTUMAC – DANAŠNJI POLOŽAJ U GUP -U GRADA SLAVONSKOG BRODA

Slika 5. Izvod iz GUP-a Grada Slavonskog Broda, prostor gdje je smješten Kontumac nalazi se u jugoistočnom dijelu grada, na sjevernoj strani Ulice Stanka Vraza

Prostorno se Kontumac pruža istočno od današnje Ulice dr. Andrije Štampara duž Ulice Stanka Vraza do parcele k.č.br. 4703/2, i to samo na sjevernoj strani ulice.

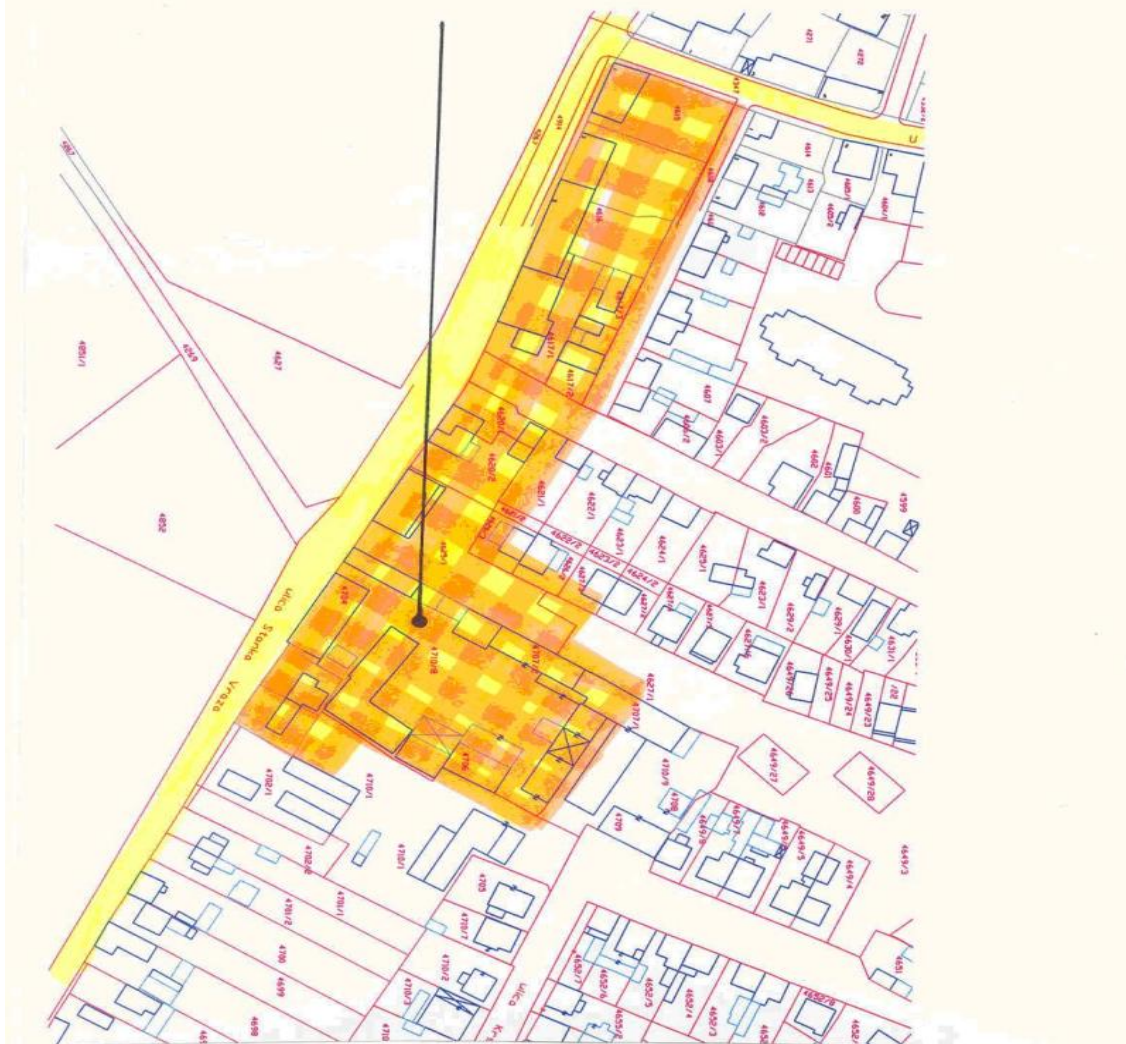
Činio ga je niz administrativnih, stambenih i skladišnih građevina koje su služile za carinu i održavanje karantena kod prijelaza granice i za stanovanje administrativnog osoblja i posluge.

Izvor: Konzervatorska podloga za UPU, izrađenoj od Ministarstva kulture, konzervatorskog odjela iz Osijeka, pročelnik: Zvonko Bojčić, prof., autori: Ratko Ivanušec, prof., Mato Markulić, dipl.ing.arh.

S južne strane ulice bio je do rijeke Save širi slobodan prostor na kojem se odvijala trgovina između turske i hrvatske strane, tzv. rastela, koji je i danas slobodna zelena površina – prostor za zonu športa i rekreacije Vijuš.

U odnosu na izvorno stanje, arhitektonski sklop pojedinih građevina ostao je intaktan, osim manjih intervencija promjene izvorne prostorne organizacije i kompozicije stanovanju.

KONTUMAC – DANAŠNJI POLOŽAJ U PROSTORU GRADA SLAVONSKOG BRODA

Slika 6. Izvod iz digitalne /geodetske podloge grada, dijela prostora gdje je nekada bio smješten Kontumac, preteča županijskog Zavoda za javno zdravstvo.

U to vrijeme, o svim mjerama za zaštitu zdravlja građana na prostoru grada vodio je brigu gradski fizik, koji je bio član Gradskog magistrata i njegov službenik. Gradski su fizici dolazili iz svih krajeva Monarhije, za ono vrijeme primjereno obrazovani i s prethodnom medicinskom praksom. Fizici su poduzimali sve mjere liječenja s područja kirurgije, porodništva, očnih bolesti i prevladavajućih zaraznih bolesti izlažući se riziku od obolijevanja. Podnosili su izvješća Gradskom magistratu i predlagali rješenja za sanaciju higijenskih neprilika u gradu vezanih uz neugodan miris koji se širio iz klaonica, mrtvačnica ili stočnih groblja. Podnosili su prijave protiv bijesnih pasa lualica i svih vrsta uočenih nečistoća na ulicama i drugim javnim površinama. Svojim djelovanjem znatno su doprinikli širenju općezdravstvene prosvijećenosti stanovništva.

Godine 1928. Brod je imao Gradsku bolnicu s 46 kreveta na kirurškom i 50 kreveta na internom odjelu, ukupno 10 liječnika i jednu Školsku polikliniku osnovanu 1925. godine uz pomoć Ministarstva narodnog zdravlja. Bila je to prva specijalistička ambulanta u Brodu koja je obavljala velik broj poslova preventivne zdravstvene zaštite. Potom se u razdoblju od 1929. do 1941., pored Gradske opće, javne bolnice i Školske poliklinike osnivaju: Antituberkulozni dispanzer, Ambulanta za venerične bolesti i 1937. Stanica za borbu protiv bjesnoće.

Godine 1939., 8. studenog Gradsko poglavarstvo Slavonkog Broda uputilo je prijedlog banu Banovine Hrvatske da se u gradu osnuje Dom narodnog zdravlja. Kao glavni razlozi navode se loše ekonomsko stanje i niska higijenska prosvijećenost stanovništva, pomanjkanje odgovarajućih zdravstvenih ustanova, potreba za boljom koordinacijom i proširenjem rada već postojećih ustanova, kao i učestale pojave tuberkuloze, trahoma, malarije i sl. Iako je Brod već tada imao odjeljenja koja su obavezna za jedan dom narodnog zdravlja, predložena ideja nije ostvarena zbog ratne prijetnje.

Pripreme za gradnju Protuepidemijske bolnice počele su krajem 1941., kada je izbio epidemija pjegavog tifusa (pjegavca) u Bosni. Kako su vojnici i izbjeglice, kao i ostali putnici, prenosili bolest u

krajeve sjeverno od rijeke Save, Ministarstvo zdravstva odlučilo je u Brodu osnovati Protuepidemijsku bolnicu, a u Bosanskom Brodu Raskužnu stanicu. Kroz Stanicu za raskuživanje dnevno je prolazilo oko 1500 putnika. Svi su bolesnici tamo odvajani i slani u Protuepidemijsku bolnicu u Slavenskom Brodu koja je godišnje primala i liječila od 500 do 700 bolesnika.

Unatoč ratnim prilikama u Brodu su, pored bolnice, produžili s radom Antituberkulozni dispanzer s jednim liječnikom i Školska poliklinika s liječnikom, higijeničarom i bolničarkom. Higijeničar je radio i u Ambulanti opće prakse i parama formalina dezinficirao stan svakog bolesnika upućenog u bolnicu. Zdravstvena zaštita civilnog stanovništva bila je organizirana i na teritoriju pod kontrolom NOP-a. Uz organiziranje liječenja, u selima su provođene i higijensko–profilaktičke mjere.

Upravu grada preuzeo je 1945. godine Gradski narodni odbor, unutar kojeg je djelovao i Zdravstveni odjel. U gradu je bilo i sjedište Okružnog narodnog odbora pri kojem je djelovao Okružni zdravstveni odjel kao i sjedište Kotarskog narodnog odbora s Kotarskim zdravstvenim odjelom. Zdravstveni odjel djelovao je sa Socijalnim odjelom, pa je od tada zdravstvenom službom upravljao Zdravstveno–socijalni odsjek.

Odjel je vodio poslove opće sanitarne kontrole, suzbijanja epidemijskih zaraznih bolesti, upravljao je Gradsko-kotarskom zdravstvenom službom koja je organizirala zdravstvenu zaštitu na širem brodskom području. Kurativnu i preventivnu zaštitu predškolske djece obavljao je Dječji dispanzer, a školske djece Školska poliklinika. U siječnju 1950. godine proradio je Kožno–venerični dispanzer koji je organizirao sistematsku borbu protiv kožnih i veneričnih bolesti na području kotara: Slavenski Brod, Nova Gradiška, Slavenska Požega i Đakovo.

Posebno je značajno bilo osnivanje Sanitarno-epidemiološke stanice 1947. godine, koja je sustavno provodila sanitarne i protuepidemijske mjere na području grada i kotara. U ovoj ustanovi vršena su razna laboratorijska ispitivanja vode za piće i namirnica te pregledi radi utvrđivanja zaraznih bolesti.

Uspostavljanjem Savjeta za narodno zdravlje i socijalnu politiku, na razini grada osnovan je Odjel za narodno zdravlje i socijalnu politiku. Od 1952. pa do 1957. sva je izvanbolnička služba integrirana u novu ustanovu koja je dobila ime Dom narodnog zdravlja, čije je sjedište bilo u Ulici Augusta Cesarca 1, u palači u kojoj se danas nalazi Državni arhiv u Slavenskom Brodu.

Zdravstveni centar u Slavenskom Brodu osnovan je 1957. godine. On je preuzeo cjelokupnu djelatnost zdravstvene zaštite na području grada i uže okolice: "Zadaci centra su: pružanje potpune zdravstvene zaštite stanovništvu na području općine Slav. Brod razumijevajući pod zdravstvenom zaštitom: čuvanje i unapređenje zdravlja, sprečavanje oboljenja, liječenje i rehabilitacija oboljelih i ozlijeđenih; donošenje izvještaja i prijedloga Narodnom odboru općine u cilju poboljšanja zdravlja naroda, poboljšanja zdravstvene zaštite i unapređenje zdravstvene službe; izvršavanje drugih zadataka, koje Centru stavi u dužnost Narodni odbor općine; izvršavanje zadataka odnosno radova, koje Centru stavi u dužnost ili za koje ga ovlasti odbor kotara kao ustanovu zdravstvene službe u kotaru Slav. Brod."

Nakon četiri godine Zdravstveni centar je prerastao u Medicinski centar. Tijekom 1966. godine s Medicinskim centrom spojile su se zdravstvene stanice u Oriovcu i Garčinu. Tako je izvan Medicinskog centra ostalo samo nekoliko zdravstvenih stanica na istoku općine. Oko 1970. godine pripojene su i zdravstvene stanice u Slavenskom Šamcu i Donjim Andrijevcima, a iste je godine otvorena i nova ambulanta u Sikirevcima. Velika Kapanica spojila se s Medicinskim centrom 1978. godine. Od formiranja Medicinskog centra pa sve do 1978. godine ravnateljstvo nad Bolnicom obnašali su ravnatelji Medicinskog centra. Tijekom 1978. dolazi do reorganizacije unutar Medicinskog centra na: bolničke djelatnosti, primarne zdravstvene djelatnosti, dijagnostičke djelatnosti, ljekarničke, zajedničke službe i tehničke djelatnosti.

Od 1994. godine naziv je Opća bolnica "Dr. Josip Benčević".

Od Medicinskog centra temeljem Zakona o zdravstvenoj zaštiti 1. travnja 1994. godine nastale su samostalne zdravstvene ustanove: Opća bolnica "Dr. Josip Benčević" Slavenski Brod, Zavod za javno zdravlje Brodsko -posavske županije i Dom zdravlja Slavenski Brod.

ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE - POLOŽAJ U PROSTORU GRADA

Slika 7. Izvod iz digitalne /geodetske podloge grada, dijela prostora gdje je smještena Opća bolnica i Zavod za javno zdravstvo. Vidljivo je da je ovo prostor zatvorenog gradskog bloka između ulica Andrije Štampara, Vladimira Nazora, Vatroslava Jagića i Matije Antuna Reljkovića gdje je smještena u sjeveroistočnom dijelu parcela i glavna zgrada županijskog Zavoda za javno zdravstvo. U svibnju 2005. Gradsko poglavarstvo je svojim zaključkom dalo suglasnost za otvaranje kolnog ulaza iz Ulice Vladimira Nazora i uređenje površine prilaza kako bi Zavodu bio omogućen direktni ulaz - izlaz (što je bila aktualna potreba) bez prolaska kroz često zakrčen bolnički krug.

ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO BRODSKO – POSAVSKE ŽUPANIJE

Temeljna djelatnost Zavoda propisana je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Statutom, a obavlja se na dvije lokacije u Slavonskom Brodu. Medicinske službe Zavoda su: epidemiološka, mikrobiološka, zdravstveno-ekološka, Služba za preventivnu školsku medicinu te Služba za socijalnu medicinu i prevenciju ovisnosti.

Slika 8. Glavna zgrada Zavoda za javno zdravstvo Brodsko – posavske županije u Slavonskom Brodu u zatvorenom gradskom bloku u Ulici Vladimira Nazora b.b.

"Zavod za javno zdravstvo Brodsko-posavske županije obavlja slijedeće poslove na razini Županije: provodi specifičnu preventivnu zdravstvenu zaštitu djece i mladeži, osobito u srednjim školama i fakultetima; prikuplja, kontrolira i analizira statistička izvješća iz područja zdravstva uključujući bolesti ovisnosti; na svom području za potrebe Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo kontinuirano provodi protuepidemijske mjere te nadzire provođenje obveznih imunizacija; analizira epidemiološko stanje, planira, predlaže i sudjeluje u provođenju mjera i aktivnosti za sprečavanje, rano otkrivanje i suzbijanje bolesti ovisnosti; nadzire provedbu mjera dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije na svom području; obavlja mikrobiološku djelatnost od interesa za područje županije; prati, proučava, analizira i ocjenjuje higijensku ispravnost vode za piće, vode za rekreaciju i fizikalnu terapiju, površinske i otpadne vode, stanje vodoopskrbe, te zdravstvenu ispravnost namirnica i predmeta opće uporabe za područje županije; sudjeluje u izradi i provedbi pojedinih programa zdravstvene zaštite u izvanrednim prilikama; obavlja raspodjelu obveznih cjepiva ordinacijama na primarnoj razini zdravstvene djelatnosti na području županije; surađuje sa zdravstvenim i drugim ustanovama i zdravstvenim radnicima u provedbi dijagnostike i liječenja bolesti ovisnosti te rehabilitacije i društvene integracije ovisnika; obavlja i ostale poslove iz područja javnog zdravstva, a na zahtjev Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo."

Statistički podaci o Zavodu, broju djelatnika, strukturi i aktivnostima

Krajem 2004. godine u Zavodu je bilo zaposleno 50 djelatnika, od kojih su 41 zdravstveni djelatnici. Po strukturi je zaposleno: 11 liječnika specijalista, liječnik specijalizant, 2 diplomirana inženjera analitičara, 7 zdravstvenih djelatnika VŠS, 20 zdravstvenih djelatnika SSS, a preostalih 9 djelatnika obavlja administrativno-tehničke poslove.

Od osnutka Zavoda objavljuje se godišnja publikacija "Zdravstveno stanje pučanstva i rad zdravstvene djelatnosti Brodsko-posavske županije" koja sadrži: praćenje prirodnog kretanja stanovništva, vitalnu statistiku (rođeni, umrli i prirodni prirast), smrtnost dojenčadi, smrtnost po skupinama bolesti i dobi, 10 vodećih uzroka smrti, nasilne smrti, karcinome i drugo.

Publikacija objedinjuje na jednom mjestu sve dostupne podatke iz zdravstvenog sustava (primarne, polikliničko - konzilijarne i bolničke zdravstvene zaštite), pruža mogućnost ocjene učinaka zdravstvene djelatnosti cijele Županije i unapređenja zdravlja stanovništva.

Planirana izgradnja nove građevine Zavoda za potrebe Službe za preventivnu školsku medicinu te Službu za socijalnu medicinu i prevenciju ovisnosti predstavlja iskorak u prevenciji, približavanje građanima inkorporiranjem u tkivo grada, u stambenu zonu.

Slika 9. Izvod iz digitalne / geodetske podloge grada Slavonog Broda s naznačenim prostorom namijenjenim za izgradnju planirane nove građevine Zavoda u prostoru stambene zone grada u naselju Slavonija II u produžetku Ulice A. Cesarova predstavlja uključivanje funkcije Zavoda kao i približavanje djelatnosti direktno građanima, samim korisnicima, inkorporiranjem u tkivo grada u «srcu» zone stanovanja.

IZVORI I LITERATURA

1. Vojni komunitet Brod (1753-1781); (1781.-1881.) / arhivska građa, kutije br.77 (Spisi Gradskog fizikata 1837.-1877.), 78 (Spisi o babcama i apotekama) i 79. (Spisi o Brodskom kontumacu 1832.-1874.).
2. Gradsko poglavarstvo Brod na Savi / Slavonski Brod/ arhiv (1881.- 1945.), kutije br. 86-95 (Spisi o zdravstvu i socijalnoj politici).
3. Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I, (1706.-1787), Slavonski Brod, 1995.
4. Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, II, (1806.-1833), Slavonski Brod, 1997.
5. Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, III, (1834.-1878.), Slavonski Brod, 1998.
6. Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, IV, (1879.-1932.), Slavonski Brod,2003.
7. Brlić, I.A. Uspomene na stari Brod, zabilježio oko 1838. I.A.Brlić bivši gradjanin i trgovac brodski, izdao mu sin dr. Ig. Brlić gradjanin i odvjetnik u Brodu. Sv. II Brod n/S 1885; te sv. III Brod n/s 1885; pretisak u Vijestima-Godišnjaku Muzeja Brodskog Posavlja br.7, Slavonski Brod 1983.
8. Bunčić, I.Brodski kontumac. Slavonski Brod 1989. (Katalog izložbe)
9. Cvekan, P Franjevci u Brodu. Slavonski Brod 1984.
10. Čević, S.Karantena u Slavonskom Brodu nekad i danas. Godišnjak 2000. Matice hrvatske Slavonski Brod. Slavonski Brod 2001.
11. Husinec, F. Dr.Fran Gundrum Oriovčanin :Gradski fizik u Križevcima.Križevci 2001.
12. Kljajić, J. Brodska tvrđava. Slavonski Brod 1998.
13. Marković, M. Brod. Kulturno-povijesna monografija. Slavonski Brod 1994.
14. Razvoj zdravstva na području općine Slavonski Brod. Slavonski Brod 1975.
15. Rubić, I. Slavonski i Bosanski Brod. Studija o ekonomsko-geografskoj strukturi grada i okoline. Zbornik za narodni život i običaje JAZU, knj. 36. Zagreb 1953.
16. Wagner, W. Sava i Vojni komunitet Brod (1692-1873). Zbornik Historijskog instituta Slavonije i Baranje, br. 15, Slavonski Brod 1978.
17. Zirdum, A. Počeci naselja i stanovništvo brodskog i gradiškog kraja 1698.-1991. Slavonski Brod 2001.
18. Razvoj zdravstva na području općine Slavonski Brod, Historijski institut Slavonije i Baranje, Slavonski Brod, 1975. godine
19. Zdravstveno stanje pučanstva i rad zdravstvene djelatnosti Brodsko – posavske županije u 2004. godini, Zavod za javno zdravstvo Brodsko – posavske županije
20. Konzervatorska podloga za GUP grada Slavonog Broda, Ministarstvo kulture, Konzarvatorski odjel Osijek, rujan 2002. godine
21. Konzervatorska podloga za UPU Slavonog Broda, Ministarstvo kulture, Konzarvatorski odjel u

Osijeku, prosinac 2004. godine

SADRŽAJ

UVOD	
KARAKTERISTIKE PROSTORNOG SMJEŠTAJA	
POVIJESNI TIJEK DOGAĐANJA ZNAČAJAN I ZA RAZVOJ JAVNOG ZDRAVSTVA	
PREVENTIVNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	
DOGAĐAJI I GRAĐEVINE ZAŠTITE JAVNOG ZDRAVSTVA KOJE PRETHODE ODREĐENJU DA SE IZGRADI KONTUMAC	
KONTUMAC – GRAĐEVINA ZAŠTITE JAVNOG ZDRAVLJA	
ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE	
IZVORI I LITERATURA	
SADRŽAJ	

Zahvaljujem poštovanoj i dragoj gospođi Mr.sc. Marici Miletić - Medved, ravnateljici Zavoda za javno zdravstvo Brodsko - posavske županije, na poticaju, pomoći pri izradi rada i ukazanom povjerenju.

Željka Perković, dipl.ing.arhitekture

Kontakt: Željka Perković-Ivanković, diplomirani inženjer arhitekture,
Upravni odjel za graditeljstvo Grada Slavenskog Broda
Gradsko poglavarstvo, Slavonski Brod, Vukovarska 1
telefon: 035/ 217-092, 098/ 962-9420
fax: 035/ 217-007
e-mail: zeljka.perkovic@slavonski-brod.hr